

Управління культури, національностей та релігій Миколаївської
обласної державної адміністрації
Миколаївська обласна бібліотека для дітей

Миколаїв
2025

УДК 027.625
Нац 35

Укладачка: Валентина ТАРАСОВА
Літературна редакторка: Валентина ТАРАСОВА
Відповідальна за випуск: Тетяна ЖАЙВОРОНОК

**Національно-патріотичне виховання: творчі підходи, ідеї, формати:
Інформаційно-аналітичне видання / Миколаївська обл. б-ка для дітей; уклад.
В. Тарасова. – Миколаїв, 2025. – 28 с.**

Інформаційно-аналітичне видання «Національно-патріотичне виховання: творчі підходи, ідеї, формати» містить узагальнений та систематизований огляд кращих практик, представлених у публікаціях на професійних вебсайтах та офіційних сторінках бібліотек України у соціальних мережах.

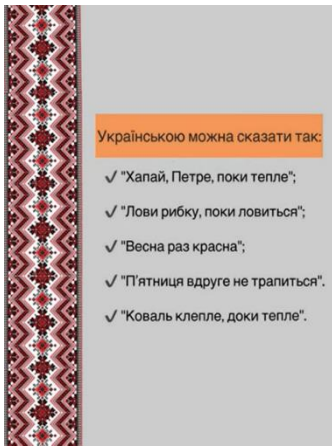
ВСТУП

У часи випробувань бібліотеки дедалі частіше стають простором не лише для читання, а й для розмови про важливе — про мову, пам'ять, цінності та відповідальність за майбутнє. Саме тут діти й підлітки мають змогу через книгу, творчість і спільну діяльність усвідомлювати себе частиною українського суспільства, відкривати для себе силу національної культури й формувати власну громадянську позицію.

Національно-патріотичне виховання сьогодні — це не про формальні гасла, а про живий досвід, емоції, дію та співпереживання. Бібліотечна практика доводить: творчі формати, інтерактивні заходи, мовні та волонтерські ініціативи допомагають дітям і молоді глибше відчувати зв'язок з Україною, зрозуміти цінність свободи, мови й людської гідності.

Інформаційно-аналітичне видання «Національно-патріотичне виховання: творчі підходи, ідеї, формати» об'єднує досвід бібліотек України, які шукають і знаходять сучасні, дієві способи роботи з юними читачами. У ньому зібрано приклади заходів, проєктів та ініціатив, що не лише інформують, а й надихають, спонукають до роздумів і активної участі.

Сподіваємось, що зібраний інформаційно-аналітичний матеріал буде максимально корисним для фахівців публічних бібліотек та бібліотек об'єднаних територіальних громад як джерело нових ідей, перевірених форматів та творчих підходів у їхній просвітницькій та виховній роботі.

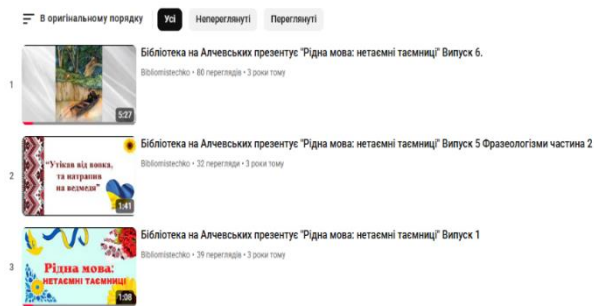
«Рідна мова: нетаємні таємниці» – проєкт Харківської обласної бібліотеки для дітей та юнацтва

Проєкт «Рідна мова: нетаємні таємниці», започаткований Харківською обласною бібліотекою для дітей та юнацтва, є унікальною освітньою ініціативою, що реалізується у сучасному форматі мовознавчої онлайн-студії. **Мета** цього проєкту полягає у систематичному розкритті естетичної, лексичної та культурної багатогранності української мови, надихаючи широку аудиторію на поглиблене її вивчення та вдосконалення знань. Проєкт адресований усім, хто прагне глибше пізнати красу й багатство рідного слова, що відповідає стратегічним завданням бібліотек у сфері лінгвокультурної освіти та національно-патріотичного виховання.

Реалізація проєкту здійснюється через створення та регулярну публікацію окремих тематичних відеовипусків, що є доступними на ютуб-каналі бібліотеки та інших її онлайн-ресурсах. Кожен випуск присвячений конкретній лінгвістичній темі, культурному явищу або творчості визначного українського письменника, що забезпечує структурованість та пізнавальну цілісність контенту. Для глядача пропонується різноманітний освітній матеріал: від розкриття цікавих мовних явищ (наприклад, лінгвокультурного феномену мовного табу) (див. *глосарій, термін № Помилка! Джерело посилання не знайдено.*) *Помилка! Джерело посилання не знайдено.* до ознайомлення з творами та віршами українських класиків. Контент є диференційованим і містить навчальні елементи для різних вікових груп, зокрема, абеткові матеріали для наймолодших користувачів. Інтерактивна складова проєкту підтримується завдяки включенню завдань, питань та ідей для самостійних роздумів, що стимулює активне вивчення мови та критичне мислення.

Отже, проєкт функціонує як серія легкодоступних, пізнавальних відеоуроків, які є ефективним інструментом для систематичної та інтерактивної патріотичної освіти.

Практична користь «Рідна мова: нетаємні таємниці» полягає у використанні високоякісного навчального онлайн-контенту як засобу популяризації української мови та зміцнення національної ідентичності в умовах зростаючого впливу цифрових технологій.

Цінність проєкту «Рідна мова: нетаємні таємниці» для національно-патріотичного виховання полягає у створенні та валідації сучасної моделі лінгвокультурної освіти в умовах цифрового середовища, що ефективно

трансформує бібліотечний контент у доступний ресурс патріотичного впливу. Проєкт демонструє, як бібліотечна установа може успішно використовувати формат онлайн-студії для глибинної ідентифікації юнацтва з національною культурою через рідне слово, перетворюючи вивчення мови з академічного обов'язку на захопливий, інтерактивний процес. Завдяки використанню відеоформату та онлайн-платформ, досягається масштабування патріотичної освіти, що дозволяє знівелювати територіальні обмеження та забезпечити широкий, безперервний доступ до якісного навчального контенту, який є критично важливим для формування мовної свідомості у воєнний час. Наявність завдань та елементів для самостійних роздумів стимулює не пасивне споживання інформації, а активне осмислення краси та багатства мови, інтегруючи її як ціннісний ресурс громадянина. Таким чином, проєкт є реплікаційною моделлю (див. глосарій, термін № 12) бібліотечного діджитал-проєкту, що забезпечує систематичну та цікаву патріотичну освіту.

Бібліотека-філія №10 КЗ «Луцька міська централізована бібліотечна система», м. Луцьк. Проєкт «Мовний Експрес Тур!»

Проєкт «Мовний Експрес Тур!», реалізований бібліотекою-філією №10 для дорослих КЗ «Луцька міська централізована бібліотечна система», є ваговою складовою Всеукраїнського волонтерського проєкту «Єдині». Ця ініціатива

набуває особливої значущості як інструмент лінгвокультурної інтеграції (див. *глосарій, термін № 6*), стратегічно спрямований на підтримку української мови, ефективну соціалізацію внутрішньо переміщених осіб та комплексний розвиток мовної культури місцевої

громади.

Основна **мета** проєкту є багатоплановою: вона полягає у допомозі ВПО та місцевим мешканцям в удосконаленні знань української мови, популяризації української культури та нового правопису, а також у створенні інклюзивного простору для спілкування, інтеграції та взаємопідтримки, що є критично важливим для психосоціальної адаптації в умовах війни.

Реалізація проєкту здійснюється через функціонування регулярного розмовного клубу української мови з використанням диверсифікованих форматів роботи (див. *глосарій, термін №1*). Навчальна компонента включає проведення інтерактивних вправ з орфографії та правопису, а також ознайомлення з

нововведеннями в українському правописі, що підвищує лінгвістичну компетентність (див. *глосарій, термін № 5*) учасників. Культурно-креативна складова охоплює творчі майстерні, читання українських казок і музичних творів, що сприяє глибинному засвоєнню культурних кодів нації. Ключовим для соціалізації та інклюзії є забезпечення зустрічей для людей різного віку, де активну роль відіграє участь ВПО, що створює платформу для міжрегіонального діалогу та зміцнення соціальної єдності. Проєкт демонструє високий соціальний ефект: заняття регулярно відвідують як лучани, так і переселенці, що сприяє зміцненню соціального капіталу. Якість освітнього процесу гарантує модератор

Галина Тур – волонтерка та вчителька української мови вищої категорії ЛНВК №10. Учасники отримують не лише практику мови, а й необхідну психологічну підтримку та відчуття єдності, що підтверджує стратегічну роль бібліотеки як центру лінгвокультурної та психосоціальної адаптації.

Практична цінність проекту «Мовний Експрес Тур!» полягає у створенні дієвої моделі лінгвокультурної інтеграції та дерусифікації на базі бібліотечної установи. Проект ефективно використовує українську мову як ключовий інструмент формування

національної ідентичності, перетворюючи процес вивчення та вдосконалення мови на колективний акт патріотизму та єднання. Шляхом залучення внутрішньо переміщених осіб до спільного мовного та культурного простору, бібліотека сприяє їхній швидкій соціалізації та ідентифікації з українською спільнотою, що є критично важливим для національної консолідації (*див. глосарій, термін № 10*) в умовах війни. Регулярні інтерактивні заняття, ознайомлення з новим правописом та українською культурою посилюють лінгвістичну компетентність учасників і зміцнюють їхню мотивацію до свідомого використання державної мови, трансформуючи її з формального засобу комунікації на ціннісний патріотичний ресурс. Проект, будучи частиною Всеукраїнського волонтерського руху, демонструє, як публічні бібліотеки можуть виступати стратегічними центрами гуманітарного фронту, забезпечуючи психологічну підтримку та виховання єдності через рідне слово.

Варто також зазначити, що подібні розмовні клуби розгортають свою діяльність і в інших філіях КЗ «Луцька міська централізована бібліотечна система».

До патріотизму через українське слово

Проект «Історії, об'єднані війною» реалізується кількома бібліотеками України, зокрема [Національною бібліотекою України для дітей](#), м. Київ і [Сумською обласною бібліотекою для дітей](#), м. Суми.

Проект «Історії, об'єднані війною» являє собою важливу культурно-освітню ініціативу, що реалізується як мережевий міжрегіональний проект кількома провідними бібліотеками України.

Ініціатива стратегічно спрямована на психоемоційну підтримку дітей у складний воєнний час та формування патріотичної свідомості через інструментарій сучасної літератури та живого спілкування.

Мета проекту – надати допомогу дітям, які всупереч власній волі стали учасниками війни, сприяючи відновленню їхньої психосоціальної резилієнтності (див. *гlossарій, термін № 11*), віри у перемогу добра над злом та демонстрації прикладів стійкості та оптимізму навіть у найважчих умовах.

Реалізація проекту відбувається з використанням як онлайн-ресурсів, так і живих інтерактивних зустрічей, що забезпечує охоплення широкої аудиторії по всій країні та підтверджує його високу реплікаційну цінність.

Сумська
обласна бібліотека
для дітей реалізує

проект через онлайн-заходи на платформі «ZOOM», як-от захід у листопаді 2025 року для учнів ЗОШ №13, де презентували книги про цінності, які допомагають виживати, триматися одне одного та перемогти ворога, з акцентом на теплих історіях, що зігрівають душу.

Водночас, Національна бібліотека України для дітей реалізує проєкт через зустрічі з письменниками, презентації нових книг та інтерактивні обговорення.

Проєкт було відкрито презентацією книги Сашка Дерманського «Клуб врятованих. Непухнасті історії», де герої-тварини долають труднощі, що слугує метафорою стійкості.

Контент та тематика проєкту активно використовують новітню українську дитячу літературу, присвячену осмисленню війни. Зокрема, відбулася зустріч із Ташею Торбою щодо книги «Оммм. Дух ірпінського лісу», де школярі допомагали

театралізувати книгу про боротьбу духу лісу з ворогом. Напрямок «Героїка та Оптимізм» був підсилений презентацією коміксу Юліти Ран «Пес Патрон і Великий Т» (за участю Марії Артеменко), що включала захопливі листи-завдання від головного героя, стимулюючи читачів до гри та написання власних листів до Патрона, що підкреслює високу роль соціального капіталу та популярних образів у психоемоційній підтримці. Також, письменник Сергій Пантюк презентував свою книжку «Фікус Бенджамін розповідає про щастя», а поетеса Вікторія Ніколенко анонсувала презентацію своєї збірки «Вірші переможців», що фокусується на темі можливості щасливого дитинства попри війну та пошуку приводів для радості. У цілому, проєкт «Історії, об'єднані війною» є ефективним бібліотечним проєктом психосоціальної підтримки, що поєднує літературу, онлайн-комунікацію та живі презентації, допомагаючи дітям осмислити досвід

війни, знайти підтримку та віру в перемогу, реалізуючись як у столиці, так і в регіонах.

Практична цінність проєкту «Історії, об'єднані війною» у контексті національно-патріотичного виховання полягає у створенні моделі

психосоціальної підтримки, яка використовує літературу для формування стійкої національної свідомості. Проект вдало реалізує катарсичну функцію (*див. глосарій, термін № 3*), дозволяючи дітям осмислити травматичний досвід війни, не ізолюючись від нього, а інтегруючи його у свій світогляд через метафори героїзму та оптимізму, представлені у сучасній українській дитячій літературі. Завдяки презентаціям сучасних українських книг проект здійснює культурно-ідентифікаційну інтервенцію (*див. глосарій, термін № 4*), де народні герої сучасності та українська символіка стають ключовими елементами патріотичного виховання. Мережева реалізація, що охоплює столицю та регіони, а також використання онлайн-форматів, підтверджує реплікаційну цінність моделі, забезпечуючи широке поширення наративів стійкості, добра та віри у перемогу, що є фундаментальною основою для формування громадянської стійкості у юного покоління.

Літературний фестиваль «Читай українське», [Хмельницька обласна бібліотека для дітей імені Т. Г. Шевченка](#)

Літературний фестиваль «Читай українське» є масштабною, дводенною культурно-просвітницькою подією, що відбулася 12–13 листопада 2025 року та успішно трансформувала бібліотечний простір на осередок живого спілкування, натхнення та творчості. Ініціатива, організована за фінансової підтримки Департаменту інформаційної діяльності, культури, національностей та релігій Хмельницької облдержадміністрації, була спрямована на об'єднання та натхнення різних поколінь читачів навколо сучасної української книги, а також на сприяння сталому розвитку національної мови та культури через пряму взаємодію з авторами.

Реалізація фестивалю була насиченою та жанрово диверсифікованою, охоплюючи зустрічі з п'ятьма визначними сучасними українськими

письменниками. Формат заходу забезпечив багатовекторну комунікацію з аудиторією: Андрій Кокотюха обговорював детективні сюжети, важливість читання та книговидавничі тенденції; Людмила Горова працювала як з дітьми, заохочуючи їх до творчості, так і з дорослими, обговорюючи волонтерство, силу поетичного слова та здійснюючи емоційну декламацію вірша «Враже»; Зоряна Биндас презентувала «теплі та муркотливі історії» про котиків як «співавторів» її книги; Юлія Лаба обговорювала дебютний роман, теми самопізнання, стосунків із батьками та впливу війни на сучасну літературу; а Олена Скуловатова занурювала наймолодших читачів у світ добрих історій та загадок.

Фінальним акордом фестивалю стало святкове нагородження найактивніших читачів бібліотеки, що підкреслило соціальну важливість читацької активності та публічно відзначило досягнення юних книголюбів у присутності представників Департаменту та бібліотечної спільноти.

Як наголосила директорка Хмельницької обласної бібліотеки для дітей Валентина Черноус, головна мета – забезпечення розвитку української мови та культури, що засвідчує стратегічне значення фестивалю.

Практична цінність проєкту полягає у його двоєдиній функції: він слугує ефективним засобом психоемоційної підтримки, надаючи позитивний, пізнавальний та естетичний контент для формування емоційної стійкості читачів; водночас, він є потужним інструментом національно-патріотичного виховання, стимулюючи свідомий вибір української книги, сприяючи утвердженню національної ідентичності та зміцнюючи патріотизм через любов до рідного слова та сучасної літературної спадщини. Очікування, що фестиваль стане постійною та очікуваною традицією («не крапкою, а лише комою»), свідчить про його потенціал до переходу у статус реплікаційної моделі сталого культурного розвитку.

Черкаської обласної ради – Патріотичний літературно-мистецький проєкт
«Симоненкове слово – на захисті України»

Проєкт, приурочений до 90-річчя від дня народження українського поета, журналіста та прозаїка Василя Симоненка, є багатокомпонентною, високофінансованою культурно-просвітницькою ініціативою, що підкреслює ключову роль бібліотек у збереженні, актуалізації та передачі літературної пам'яті нації. Цей проєкт слугує яскравим прикладом ефективної літературної меморіалізації (*див. глосарій, термін № 8*).

Мета проєкту полягала у комплексному та системному вшануванні постаті Василя Симоненка та популяризації його творчості серед максимально широкої аудиторії шляхом реалізації цілісного циклу заходів. Проєкт прагнув відновити та зміцнити присутність спадщини Симоненка у сучасному культурному й освітньому просторі.

Фінансова підтримка у розмірі 118 000 грн дозволила здійснити низку капітальних та довгострокових ініціатив, що забезпечило його стійкість та високу ефективність, виходячи далеко за межі одноразової акції.

Реалізація проєкту охоплювала інтеграцію традиційної бібліотечної, видавничої діяльності з інноваційними цифровими та медійними форматами. Ключовим довгостроковим результатом стало видання комплексу книг «Казкосвіт Василя Симоненка в ілюстраціях юних черкаських художників». Цей крок не лише зберіг спадщину, але й інтегрував її з творчістю молодого покоління. Для забезпечення цифрової спадщини було створено персональний сайт письменника, гарантуючи постійний онлайн-доступ до його біографії та творчості, що є критично важливим для збереження літературної спадщини в епоху діджиталізації. Фізична меморіалізація відбулася через створення спеціального

виставкового простору у бібліотеці, що забезпечує візуальну та тактильну взаємодію відвідувачів з його постаттю. Для підвищення суспільного резонансу було проведено відеофлешмоб «90 поезій до 90-річного ювілею письменника Василя Симоненка». Крім того, на місцевому телебаченні щоденно демонструвались поетичні заставки з його творами, що гарантувало широке охоплення аудиторії. Емоційне та особистісне значення події посилив вечір пам'яті за участю членів родини поета, поглиблюючи зв'язок між читачами і поетом.

Проект мав великий суспільний резонанс: до участі в різних форматах було залучено близько 2 000 осіб, що підтверджує його високу соціальну мобілізаційну здатність.

Практична користь проєкту є системною. Створення персонального сайту та видання книг забезпечує довгострокове збереження та широкий доступ до спадщини письменника. Активна медійна популяризація творчості Симоненка зміцнює національну свідомість, виховуючи повагу до українського слова та його культурно-історичного значення, що слугує функцією патріотичного виховання. Залучення значної кількості учасників та успішна реалізація комплексу ініціатив посилює роль бібліотеки як ключового культурного центру та агента літературної меморіалізації. Колеги, підкреслюючи «бібліотечність» проєкту, засвідчили, що саме бібліотеки є незамінними установами для збереження літературної пам'яті нації.

Збереження культурної спадщини, меморіалізація сучасності

Філія № 2 імені Павла Житецького КЗК «Кременчуцька міська публічна бібліотека», Полтавська область – етнопроєкт «Життя, як будень, життя, як свято».

Проект, присвячений роботі з нематеріальною культурною спадщиною (НКС), визначає свою мету як комплексну

стратегію, що охоплює три ключові аспекти: збереження (фіксація та захист автентичних українських традицій), популяризацію (поширення знань про НКС серед широкої аудиторії) та актуалізацію (впровадження традицій у сучасне життя та доведення їхньої значущості й «модності» для громади). Кінцевий результат ініціативи сфокусований на поглибленні знань та інтересу місцевої громади до українських традицій, обрядовості й національної культури, підвищуючи рівень соціального капіталу.

Реалізація проєкту відбувається шляхом проведення широкого спектру освітніх, інтерактивних та мистецьких заходів, що охоплюють основні сфери нематеріальної спадщини. Це включає відтворення автентичних практик через проведення заходів, присвячених відновленню забутих або маловідомих народних звичаїв. Крім того, здійснюється презентація матеріальних та нематеріальних елементів культури: організація показів традиційного одягу, демонстрація ремесел у форматі майстер-

класів та представлення фольклору, зокрема музики, танців та обрядовості. Важливим компонентом є освітня діяльність, що передбачає використання бібліотечних ресурсів для поглиблення знань про національну культуру.

Ключовим практичним результатом реалізації проєкту стало створення нового культурно-освітнього простору безпосередньо в бібліотеці, який функціонує як динамічна платформа для постійного проведення заходів. Цей простір забезпечує проведення освітніх заходів (воркшопів, майстер-класів народного мистецтва), демонстраційних заходів (покази мод традиційного одягу, виставки музейних експонатів) та створення

медіапродуктів (відеороликів, що візуалізують та популяризують українську спадщину). Головний меседж проєкту – «Читати – модно, знати і цінувати своє – також модно!» – позиціонує національну культуру як сучасний тренд.

Практична цінність проєкту є багатоаспектною і охоплює три ключові сфери суспільного впливу. По-перше, це психоемоційна підтримка, оскільки проєкт слугує засобом підтримки ментального здоров'я та формування

емоційної стійкості читачів, надаючи позитивний та естетичний контент. По-друге, це потужний інструмент національно-патріотичного виховання, що стимулює свідомий вибір української книги та сприяє утвердженню національної ідентичності через любов до рідного слова. По-третє, проєкт виконує функцію актуалізації культурної спадщини, виховуючи інтерес і повагу до національних традицій та обрядовості, роблячи їх функціонально актуальними для сучасної громади.

Харківська обласна бібліотека для дітей та юнацтва, м. Харків. Проєкт «Музей російсько-української війни «Блокпост пам'яті. Харків»

Проєкт «Музей російсько-української війни «Блокпост пам'яті. Харків»,

ініційований Харківською обласною бібліотекою для дітей та юнацтва, являє собою комплексну проєктну модель трансформації бібліотечної установи на центр меморіалізації та національно-патріотичного виховання.

Мета: створення ефективного простору для формування національно-патріотичної та історичної свідомості у юних користувачів, популяризація інформації про героїчну спадщину України, а також увічнення пам'яті про події російсько-української війни. Ця ініціатива, що активно розвивається з 2016 року, стала відповіддю бібліотеки на необхідність зайняти активну громадську позицію з виховання патріотизму та національної свідомості.

Реалізація проєкту відбувається через багатовекторну діяльність. Його ядром є створений у 2016 році Музей АТО (ООС) «Блокпост пам'яті. Харків», де зібрано понад 300 експонатів – свідків війни, включаючи особисті речі, амуніцію, гільзи та документальні матеріали. На базі музею ведеться активна освітньо-просвітницька робота: проведено понад 460 екскурсій для понад 7000 осіб, включаючи учнів, курсантів та кадетів військово-орієнтованих навчальних закладів. Додатковою формою реалізації є системні заходи (Обласний патріотичний форум, уроки мужності, створення відеоконтенту) та благодійна активність (міні-проєкти «Татова книга» та «Книга для особливої дитини»), які демонструють високий рівень солідарності та співпраці бібліотеки з волонтерськими організаціями, військовими бригадами та родинами захисників. Проєкт триває, постійно поповнюючи експозицію та записуючи історії воїнів і волонтерів.

Практична цінність проєкту «Музей російсько-української війни «Блокпост

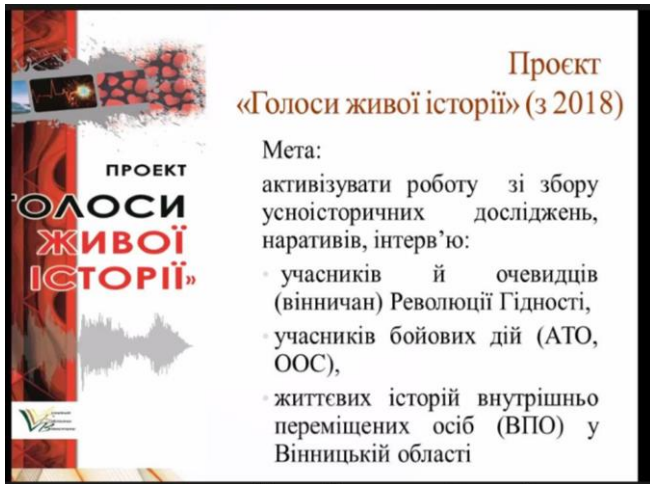

пам'яті. Харків» полягає у створенні функціональної, верифікованої моделі меморіальної роботи бібліотеки, яка забезпечує пряму, емоційно насичену ідентифікацію юнацтва з героїзмом захисників. Проєкт пропонує дієвий механізм для увічнення пам'яті

через автентичні артефакти та живі свідчення (зустрічі з військовими), що трансформує патріотизм з теоретичної концепції на особистісний ціннісний

досвід та сприяє формуванню історичної свідомості на основі актуальних подій. Ця модель є реплікаційною для інших бібліотек, які прагнуть стати осередками національної стійкості та громадянської активності.

Вінницька обласна універсальна наукова бібліотека імені Валентина Отамановського, м. Вінниця. Проєкт «Голоси живої історії»

Проєкт «Голоси живої історії», реалізований Вінницькою обласною універсальною науковою бібліотекою ім. В. Отамановського – найбільшою книгозбірнею області, що функціонує як потужний культурно-просвітницький та науково-методичний центр, являє собою унікальну культурно-освітню ініціативу,

сфокусовану на збереженні усної історії та меморіалізації пам'яті про події російсько-української війни. Цей проєкт є прямим внеском бібліотечної установи у формування національної пам'яті та архівування сучасності.

Мета проєкту є стратегічно важливою для сучасної документографії та національно-патріотичного виховання: вона полягає у систематичному збереженні усних свідчень очевидців війни (військових, внутрішньо переміщених осіб, волонтерів та цивільних), створенні повноцінного аудіо- та відеоархіву для майбутніх поколінь, а також у формуванні у молоді розуміння цінності свободи та незалежності через пряме, емоційно насичене сприйняття живих історій.

Реалізація проєкту базується на поєднанні архівних, освітніх та публічних форматів роботи. Документування та Архівування здійснюється через систематичний запис інтерв'ю з учасниками та свідками важливих для нашої країни подій сучасності, які ввійдуть в історію. Ця діяльність є основою для створення науково верифікованого онлайн-ресурсу з матеріалами проєкту, що забезпечує довгострокове зберігання та широкий доступ до першоджерел усної історії. Для Публічної Актуалізації історичного матеріалу організовуються

публічні зустрічі у бібліотеці, де свідки подій мають можливість безпосередньо поділитися власними історіями з громадою. Крім того, застосовується Інтеграція

Форматів через проведення виставок та презентацій, які поєднують різні типи медіа – документи, фотографії та усні свідчення, забезпечуючи комплексне сприйняття історичного матеріалу та його емоційне засвоєння.

Соціальний ефект проєкту є багатоаспектним: він допомагає зберегти пам'ять про сучасні події як історичну спадщину, безпосередньо формує патріотичну свідомість на основі реальних фактів, а також виконує психосоціальну функцію, підтримуючи громаду, сприяючи соціальній солідарності та зміцненню психосоціальної резилієнтності у час війни. Таким чином, «Голоси живої історії» є унікальним бібліотечним проєктом Вінницької ОУНБ, який поєднує документування усної історії з культурно-освітньою діяльністю, створюючи простір для діалогу між поколіннями та зберігаючи живі свідчення війни для майбутнього України.

Практична цінність проєкту «Голоси живої історії» у контексті національно-патріотичного виховання полягає у створенні інституціоналізованої моделі (див. *госарій, термін № 2*) документування та меморіалізації сучасності, яка використовує живі свідчення як первинний ресурс для формування історичної та громадянської свідомості. Проєкт забезпечує пряму, емоційно насичену ідентифікацію юного покоління з героїчним досвідом захисників і цивільних, трансформуючи патріотизм із теоретичної концепції на особистісний ціннісний досвід. Створення аудіо- та відеоархіву та онлайн-ресурсу гарантує довгострокове збереження автентичного історичного наративу, що є критично важливим для протидії дезінформації та утвердження національної правди. Через публічні зустрічі та інтеграцію документів і усних свідчень, бібліотека виступає як

надійний медіатор пам'яті (див. *глосарій, термін № 7*), який сприяє усвідомленню цінності свободи та незалежності на основі реальних подій, зміцнюючи таким чином національну згуртованість та психосоціальну резилієнтність громади.

Читацькі об'єднання заради патріотичного виховання

Національна бібліотека України для дітей, м. Київ – проєкт «Покоління незалежних»

Проєкт є масштабною, довготривалою культурно-освітньою ініціативою, стратегічно спрямованою на формування глибокої національно-патріотичної свідомості у цільовій аудиторії – дітей та підлітків. Проєкт був започаткований у 2023 році, символічно приурочений до 32-ї річниці Незалежності України.

Основна **мета** проєкту полягає у вихованні нового покоління українців, здатних не лише усвідомлювати цінність незалежності та свободи, але й глибоко шанувати культурну та історичну спадщину нації.

Реалізація здійснюється через багатокomпонентний інтегрований підхід, що підкріплений партнерською взаємодією з Міністерством культури та інформаційної політики України, громадськими організаціями та освітніми закладами. До ключових форматів належать: експозиційно-виставкова діяльність, що включає книжкові та мультимедійні виставки, присвячені історії становлення незалежності; інтеграція з героїкою сучасності через зустрічі з військовими, волонтерами та митцями, які діляться власним

досвідом боротьби; медіапроекти та цифрова взаємодія, що включають відеофлешмоб «Ми – покоління незалежних» та онлайн-зустрічі для забезпечення широкого охоплення, включно з внутрішньо переміщеними особами; а також творча та освітня анімація, яка охоплює творчі майстерні, уроки мужності, інтерактивні квести та надання правових й історичних консультацій. Завдяки цим механізмам, проєкт має значний соціальний ефект, залучаючи сотні дітей та підлітків з різних регіонів, і демонструє високу соціальну мобілізаційну здатність бібліотеки.

У сукупності, «Покоління незалежних» є довготривалим бібліотечним проєктом, який успішно поєднує культурну, освітню та патріотичну діяльність, формуючи у дітей та молоді критичне розуміння цінності незалежності та залучаючи громаду до активного культурного життя.

Практична цінність проєкту «Покоління незалежних» полягає у створенні масштабної, інституціоналізованої та динамічної моделі формування свідомості у дітей і підлітків, що має високий потенціал для реплікації та масштабування. Проєкт ефективно використовує ювілейні та значущі

дати, як-от річниця Незалежності, для актуалізації ідеї свободи та державності серед молоді, перетворюючи абстрактні історичні поняття на конкретні ціннісні орієнтири через виставки, уроки мужності та інтерактивні квести. Найважливіша практична користь полягає в систематичній інтеграції героїки сучасності у виховний процес, оскільки зустрічі з військовими, волонтерами та митцями забезпечують прямий емоційний контакт молоді зі свідками та учасниками боротьби, сприяючи вихованню поваги, вдячності та гордості, а також формуванню позитивних моделей для наслідування і активної громадянської позиції. Проєкт використовує медіапроекти та онлайн-формати для масштабування патріотичного впливу за межі фізичного простору бібліотеки, що забезпечує інклюзивність та залучення дітей з різних регіонів, включно з

внутрішньо переміщеними особами, сприяючи їхній соціальній інтеграції на основі спільних національних цінностей. Отже, «Покоління незалежних» є стратегічною моделлю для Національної бібліотеки, що використовує свої інституційні та партнерські ресурси для системного виховання свідомого, патріотично орієнтованого покоління українців.

Шосткинська центральна міська бібліотека, м. Шостка Сумської обл.

Проект «Переможні горизонти 2.0»

Проект «Переможні Горизонти 2.0» являє собою реплікаційну модель соціокультурної інтервенції, реалізовану Шосткинською центральною міською бібліотекою (Сумська область) у консолідованій партнерській взаємодії з громадською організацією «Сила інтелекту». Ця ініціатива має стратегічне значення, оскільки спрямована на забезпечення психологічної стійкості, формування громадянської ідентичності та соціальної інтеграції цільових груп – дітей, молоді, локальних мешканців та внутрішньо переміщених осіб (ВПО) – шляхом використання інструментарію арттерапевтичних практик та соціокультурної анімації в умовах повномасштабної агресії.

Мета проєкту «Переможні Горизонти 2.0» є комплексною: вона полягає у психосоціальній підтримці, соціальній інтеграції та формуванні української ідентичності цільових груп в умовах воєнного часу, застосовуючи інструментарій творчості й арттерапії. Ця мета досягається через надання психоемоційної розрядки та створення безпечного, інклюзивного культурного простору для всіх

бенефіціарів: дітей і молоді, місцевих мешканців та ВПО.

Реалізація проєкту здійснюється через низку інтерактивних та мобільних заходів. Це включає мобільну роботу, що

передбачає проведення заходів безпосередньо у сільських населених пунктах Шосткинської громади, забезпечуючи територіальну доступність психосоціальної та культурної допомоги для мешканців з обмеженими можливостями пересування до міського центру. Важливе місце займають арттерапевтичні та освітні заняття, які є організацією артуроків та майстер-класів з малювання, рукоділля та інших видів творчості, де кваліфікований персонал використовує малювання як інструмент для опрацювання стресу та травматичного досвіду. Додатково застосовується соціокультурна анімація – проведення інтерактивних ігор, конкурсів та творчих майстерень, які допомагають відновити відчуття нормальності, стимулюють комунікацію та розвивають навички співпраці. Завершальним елементом є Культурно-ідентифікаційні акції, що залучають дітей та переселенців до спільного досвіду, сприяючи формуванню та зміцненню української ідентичності та відчуття приналежності до єдиної спільноти.

Практична цінність проєкту в аспекті патріотичного виховання полягає у створенні моделі формування громадянської ідентичності через культурну терапію, що доводить стратегічну роль бібліотеки як центру соціальної стійкості та національної консолідації.

«Бібліотека на Дегтярівській» ЦБС Шевченківського району м. Києва.

Проект «Сильні разом»

Проект «Сильні разом» являє собою інституційну інновацію та модель кризової адаптації бібліотечної установи, що набула особливої актуальності в умовах повномасштабної агресії. Його сутність полягає у синергії культурно-просвітницької місії та волонтерсько-соціальної функції. Основна **мета** проєкту – створення багатофункціонального простору підтримки громади, де класичні культурні заходи (зокрема, популяризація української літератури, відродження традицій) органічно поєднуються з практичною волонтерською допомогою Збройним Силам України (ЗСУ) та цивільному населенню. У результаті бібліотека успішно перетворюється на хаб солідарності, що сприяє посиленню психосоціальної резиліентності спільноти.

Реалізація цієї комплексної моделі відбувається через інтегрований підхід, що охоплює кілька ключових векторів. Це включає проведення заходів, спрямованих на зміцнення національної ідентичності (лекції, театральні постановки, а також співпраця з Музеєм гетьманства, що підсилює історичну свідомість). Життєво важливим елементом є організація благодійної діяльності (збір допомоги для

внутрішньо переміщених осіб і ЗСУ), яка ефективно мобілізує ресурси громади. Додатково, бібліотека виконує соціально-сервісну функцію, надаючи адресну правову та психологічну допомогу, а також організовуючи курси української мови для соціальної адаптації.

Проект довів здатність бібліотеки виступати ключовим інтегрувальним центром, який забезпечує згуртування громади навколо спільних цілей опору. Він є яскравим прикладом успішної трансформації традиційного культурного закладу у стратегічний центр взаємопідтримки в критичний період.

Практична цінність проекту «Сильні разом» полягає у створенні дієвої, багатофункціональної моделі неформальної патріотичної освіти на базі бібліотечної установи, що забезпечує гармонійне поєднання виховання духу, культури та дії серед громади. Проект ефективно трансформує патріотичні почуття в практичну соціальну дію через організацію волонтерської та благодійної діяльності, надаючи мешканцям змогу відчувати себе активними суб'єктами опору та захисту країни, що виховує відповідальність, солідарність та усвідомлення особистої причетності до спільної перемоги. Одночасно, через культурно-просвітницькі заходи та курси української мови, бібліотека створює умови для глибинної

ідентифікації з національною культурою та історією, що посилює лінгвістичну та культурну приналежність. Більш того, створюючи хаб солідарності та надаючи психологічну підтримку, проєкт сприяє підвищенню психосоціальної резилієнтності громади, оскільки виховання стійкості є критично важливим патріотичним капіталом у військовий час, підтримуючи віру в майбутнє та здатність до відновлення. Таким чином, проєкт «Сильні разом» є дієвим інструментом, який використовує культурну місію бібліотеки для конкретної мобілізації та ціннісного виховання патріотичних якостей у спільноті.

Шановні читачі та колеги!

Завершуючи аналіз представлених бібліотечних ініціатив, ми стаємо свідками фундаментальної трансформації української бібліотечної установи в умовах війни та кризової адаптації. Ця збірка – це документальне свідчення про живу, дієву і, що найголовніше, незламну місію бібліотечної спільноти на гуманітарній та культурній арені.

Ви бачили, як бібліотеки перетворили свої простори на стратегічні центри національної стійкості. На прикладі проєкту «Рідна мова: нетаємні таємниці» та «Мовний Експрес Тур!» ми переконалися, що українська мова є не просто засобом комунікації, а ключовим інструментом лінгвокультурної інтеграції та національної консолідації. Це пряма відповідь на виклики дерусифікації та необхідність ідентифікації внутрішньо переміщених осіб із державною культурою.

Проєкти «Голоси живої історії» та «Музей російсько-української війни «Блокпост пам'яті» продемонстрували, що бібліотека взяла на себе місію меморіалізації сучасності, перетворюючи травматичний досвід на національну пам'ять через живі свідчення та автентичні артефакти. Це виховує патріотизм не через теорію, а через особистісний ціннісний досвід.

Ініціативи «Історії, об'єднані війною» та «Переможні Горизонти 2.0» засвідчили, що бібліотека виконує катарсичну функцію та забезпечує психосоціальну підтримку через літературу і творчість, допомагаючи дітям та громаді відновлювати емоційну резилієнтність.

Усі представлені моделі – від онлайн-студій до хабів солідарності – довели: українська бібліотека відійшла від суто обслуговувальної функції. Вона стала агентом змін, ключовим інтегровальним центром і дієвим інструментом

неформальної патріотичної освіти, що гармонійно поєднує виховання духу, культури та практичної дії.

Нехай досвід, акумульований у цій збірці, слугує наснажливим прикладом і реплікаційною моделлю для кожної установи в Україні. Наша сила – у слові, нашій культурі та нашій здатності згуртовувати громаду навколо спільної мети. Продовжуймо бути сильними разом!

Глосарій

1. Диверсифікований формат – це підхід до організації діяльності, події чи проекту, який передбачає одночасне використання, поєднання та інтеграцію різноманітних, відмінних за типом і характером методів, каналів або засобів.

По суті, це означає відмову від моноформату (наприклад, лише лекцій чи лише виставок) на користь багатовекторної моделі, що включає елементи з різних сфер.

2. Інституціоналізована модель – це стійка, нормативно закріплена та формально визначена схема (зразкова модель) поведінки, діяльності або організації, яка була перетворена на соціальний інститут. Вона виникає як відповідь на певну суспільну потребу і гарантує, що ця діяльність буде здійснюватися стандартизовано, організовано та регулярно, незалежно від конкретних осіб, що її виконують.

3. Катарсична функція (від грец. *κάθαρσις* – очищення, піднесення) – це процес емоційного очищення, розрядки або звільнення, який індивід переживає внаслідок сприйняття твору мистецтва (трагедії, драми, музики) або через участь у певному ритуалі чи переживання сильних емоцій (страху, співчуття, гніву).

4. Культурно-ідентифікаційна інтервенція – це цілеспрямований, організований вплив на індивіда або соціальну групу, здійснюваний за допомогою культурних інструментів, символів, наративів та артефактів з метою посилення, відновлення або формування їхньої національної, етнічної чи групової ідентичності.

Термін «інтервенція» у цьому контексті несе позитивне, стратегічне значення і означає активне втручання в культурно-виховний процес, особливо в умовах кризи, травми чи зовнішньої агресії.

5. Лінгвістична компетенція (*або мовна компетенція*) – це система знань і навичок, необхідних для правильного та ефективного використання мови в усіх її аспектах. Це глибинне, ідеалізоване знання індивідом граматичних, лексичних, фонетичних та морфологічних правил мови, що дозволяє йому розуміти та генерувати коректні висловлювання.

6. Лінгвокультурна інтеграція – це комплексний, багатоетапний процес пристосування індивіда або соціальної групи (наприклад, внутрішньо переміщених осіб чи мігрантів) до нового мовного та культурного середовища шляхом засвоєння не лише мови як системи знаків, а й її глибинного культурного контексту.

Це поняття є ширшим, ніж просте вивчення мови, і передбачає злиття двох процесів:

- Лінгвістична адаптація: опанування мовних навичок (лексики, граматики, фонетики) та доведення їх до рівня, достатнього для ефективної комунікації.
- Культурна інтеграція: засвоєння цінностей, норм поведінки, традицій, історичних та культурних концептів спільноти, яка функціонує цією мовою. Це дає змогу розуміти не лише *що* сказано, але й *як* і *чому* це сказано, тобто відчувати мову в контексті культури.

7. Медіатор пам'яті (*лат. mediator – посередник*) – це індивід, соціальна група, інституція чи об'єкт, який виступає посередником (транслятором) у процесі передачі, інтерпретації та збереження колективної історичної пам'яті. Медіатор не просто зберігає інформацію, а активно формує та інтерпретує наративи минулого для сучасної аудиторії.

8. Меморіалізація – це комплексний соціальний процес і свідома діяльність, спрямована на фіксацію, збереження, публічне вшанування та трансляцію певних

подій минулого, постатей чи явищ, які мають критичне значення для формування колективної пам'яті та національної ідентичності спільноти.

Це організований механізм, за допомогою якого минуле перетворюється на актуальний ресурс для сучасного функціонування суспільства.

9. Мовне табу (*від полінезійського *tapu* – заборонений, священний*) – це категорична суспільна або культурна заборона на використання певних слів, виразів чи імен у визначених ситуаціях, у певний час або щодо певних об'єктів. Це явище демонструє, що мова є не лише інструментом комунікації, але й соціальним регулятором і сховищем культурних вірувань.

Суть мовного табу полягає в тому, що слово або ім'я розглядається як таке, що має магічну, небезпечну або надприродну силу, і його вимова може спричинити небажані наслідки, образити сакральне або порушити суспільний лад.

10. Національна консолідація – це процес згуртування (об'єднання, зміцнення) нації або суспільства навколо спільних ключових цілей, цінностей та національної ідеї, особливо в умовах зовнішньої загрози, кризи чи необхідності проведення глибоких реформ. Це перехід від стану роз'єднаності чи внутрішньої неоднорідності до стану єдності, солідарності та спільної дії.

11. Резилієнтність (*англ. *resilience**) — це багатоаспектне психологічне та соціальне поняття, що описує здатність особи, групи чи спільноти успішно адаптуватися та відновлюватися після переживання значних стресів, травм, негараздів або катастроф.

Простими словами, це не просто виживання, а здатність пружинисто повертатися до попереднього стану або навіть посилюватися після стискування чи удару.

12. Реплікаційна модель (*англ. *Replicable model* або *replication model**) – це структурований, детально описаний та верифікований зразок діяльності, проєкту або процесу, який може бути відтворений (реплікований) іншими організаціями, установами чи спільнотами в інших умовах або на іншій території, зберігаючи при цьому основні цілі та очікувані результати.

